

HİLMİ TEZGÖR • Şarkıdaki Şiir

HİLMİ TEZGÖR 1968'de İstanbul'da doğdu. Avusturya Lisesi'nde okudu. Dergicilik, yayınevi editörlüğü ve müzik yazarlığı yaptı. Yüksek lisansını Boğaziçi, doktora-sını İstanbul Üniversitesi'nde tamamladı. 1992'den bugüne çeşitli dergi, gazete ve antolojilerde şiirleri, şiir ve şarkı sözü çevirileri, edebiyat ve müzik konulu yazıları yayımlanıyor. 1995'te kurulduğundan beri Açık Radyo'da *Vertigo* isimli müzik programını hazırlıyor. Yeditepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğretim üyesi olarak modern Türk edebiyatı, modern Türk şiiri, edebiyat kuramları, karşılaştırmalı edebiyat ve popüler müzik-edebiyat ilişkisi alanında dersler veriyor, çalışmalar yapıyor. Şiir kitabı: *Geçişli Fiiller* (Altukırkbeş, 2003). Çeviri şiir kitapları: Hermann Hesse / *Seçilmiş Şiirler* (Altukırkbeş, 1994), Erich Fried / *41 Aşk Şiiri* (İyi Şeyler, 1998), Karl Krolow / *Dünyanın İşaretleri* (Yapı Kredi Yayınları, 1999). Derleme kitabı: "*Korkuyu Beklerken*" *Gelenler: Oğuz Atay Öyküleri Üzerine Yazılar* (İletişim Yayınları, 2011).

İletişim Yayınları 1792 • Bugünün Kitapları 140

ISBN-13: 978-975-05-1091-5

© 2012 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2012, İstanbul

EDITÖR Kıvanç Koçak

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Oben Üçke

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Cağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

HILMI TEZGÖR

Şarkıdaki Şiir

20. Yüzyılda Popüler Müziğin
Edebi Yüzü

Bana söz ile ses arasındaki dostluktan söz ettiler
Yollarını gösterdiler sonra da, kocayapıt'a bakmanın;
Yapayalnız biri olup çıktım sonunda
- Gelmiş geçmiş koroların en yalnızı

– “Erzurum’da Türkü”, Mehmet Taner

İÇİNDEKİLER

Önsöz / HALİL TURHANLI	9
Sunuş	13
Giriş	17
Birinci Bölüm	19
Popüler müzik üzerine	19
Şarkı sözü üzerine	25
Halkın sesi, şehrin şarkısı	28
"Devrim televizyondan yayımlanmayacak"	49
Kelebeğin çıığı	64
İkinci Bölüm	91
Kara kedi etkisi	91
Uslanmayan ozan	96
Ciddi ve yalnız olmanın önemi	102
"Hangi sazın telleriyiz biz?"	107
Hoşgörünün müziğı	111

Zekâsı köpekbalığı dişleri gibi.....	115
Fantastik, gotik ve metalik	122
İlk temas siyah	128
Varoluşun dayanılmaz ağırlığı	134
Sahnedeki skandal.....	141
<i>Yoldan</i> çıkan müzik	147
Sonsöz	157
KAYNAKÇA	161
DİZİN	167

Önsöz

HALİL TURHANLI

Elinizdeki kitap müzik ile şiir arasındaki bağlantıyı inceleyen, okuru müziğin politik ve kültürel etkileri üzerine düşünmeye çağıran bir kitap. Küçük oylumlu ama pek çok bilgi sunan, bunu yaparken kimi tezler ortaya koymayı da ihmal etmeyen bir kitap. Tezlerinden biri (değişik türleriyle birlikte) popüler müziğin lirik bir ifade biçimi, estetik bir deneyim olduğu, hayatın çok farklı alanlarına dokunduğu ve dokunduğu her yerde etkide bulunduğu, iz bıraktığı. Tam da bu nedenle, dinleme alışkanlığımızın değişmesine, dönüşmesine katkıda bulunacak bir çalışma. Hemen eklemek gerekiyor: Yazar belirli bir dinleme biçimini dayatmıyor; amacı kesinlikle bu değil. Sunulan yeni bilgilerin ve yapılan çözümlerlerin ışığında önceki dinleme deneyimlerini gözden geçirmeyi öneriyor okuruna. Onlarca kez dinlemiş olduğumuz, hayatımızın belirli dönemlerine damga vurmuş, hatta kimisi hayatımızın bazı anlarına dip (fon) müziği olmuş birçok şarkıyı yeniden dinlemeye çağırıyor bizleri.

Bu kadarla kalmıyor. Daha doğrusu, bunu ikinci bir çağırıyor: Hayatı yeniden şiirselleştirme çağırısı. Aslında bu

hem bir çağrı hem de bir sav. Hayat uzun bir zaman önce şiirselliğini yitirdi ve şimdilerde yokluğunu en çok hissettiğimiz de bu. Şiirsel bir hayat.

Nedir şiirselliğin yok oluşu? Bu yok oluşu gündelik hayatın içinde nasıl deneyimliyoruz? Hayatın fazlasıyla tanıdık, ziyadesiyle sıradan algılanması, handiyse bütünüyle tekrara dayanmasıdır böylesi bir yok oluşun sonuçları. Tekrar, hayatta ve hayatın içinde önemli bir yer tutan müzikte anlam aşınmasına yol açıyor. Aşınma giderek yoğunlaşıyor ve anlamı büsbütün siliyor. Hayatı, hayatın içindeki neredeyse tüm etkinliklerimizi ve elbette bu arada müziği, müzik dinlemeyi anlamsızlaştırıyor. Şu halde, anlamı geri kazanmak, üstelik de çoğalmış ve zenginleşmiş olarak geri kazanmak sorunuyla yüz yüzeyiz. Diğer bir deyişle, anlam aşınmasını aşmak zorundayız.

Şarkıların gücü burada beliriyor. Onların başkalaştırma gücüne tam da burada ihtiyaç hissediyoruz. Hilmi Tezgör şarkıların hayata şiirselliğini iade edebilecek bir güce sahip olduklarına, diğer deyişle hayatı başkalaştırma ve dönüştürme gücü taşıdıklarına inanıyor. Bu nedenle, kitap boyunca şarkının şiirle sıcak temasını ele alıyor ve önümüze bizleri ikna edecek pek çok kanıt koyuyor. Kanıtları öylesine kuvvetli ve bunları öylesine sağlam bir temelde öne sürüyor ki... Ben ikna oldum.

Müzik üzerine az okuyoruz. Az okuyor, dolayısıyla da az düşünüyoruz. Oysa böyle olmamalı. Kimi müzisyenler dinlenmenin yanı sıra yaptıkları müzik üzerine düşünmeyi de talep ediyorlar bizden. Haklı bir talep bu. *Şarkıdaki Şiir*'in yazarı bizlere bu talebi iletiyor bir bakıma. Yeri geldiğinde, kitabında ele aldığı yazarlar adına söz söylüyor. Sesi onların sesine karışıyor.

Okuma, müziğin kodlarını çözmede, algıyı derinleştirmede, perspektifi genişletmede çok önemli. Kitabın bir amacı

da bu: İyi bir dinleyici olabilmek açısından iyi bir okur olmanın önemini vurgulamak.

Şarkıdaki Şiir müziği ve şiiri tutkuyla seven bir yazarın kaleme aldığı bir kitap. Okuru yerleşik ve alışılmış olanın dışına sürükleyen, dokusu sağlam örülmüş, zengin bir metin. Metnin dokusundaki bin bir ayrıntı, okumayı hayli keyifli kılıyor. Geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısından başlayarak yakın tarihin kimi trajik anlarına, dönemlerine değiniyor. Müziğin bu trajik olayları kuşaktan kuşağa nasıl aktardığını, Herbert Marcuse'nin deyişiyle "unutulmaması ve bağışlanmaması gereken bir geçmişi" belleklerde canlı tutmada nasıl etkili olduğunu anlatılıyor; derin Güney'de linç güruhlarınca bedenleri paramparça edilmiş siyahlar için yakılan ağıtlardan söz ederken örneğin. Siyahların Amerika'daki ıstırap yüklü deneyimlerinden doğan müziğin o insanların direnme iradelerini nasıl keskinleştirdiğine, ruhlarını nasıl kuvvetlendirdiğine dair örnekler de veriyor elbette. Bu müziğin plantasyonlardan kiliselere, oradan şehirlere, şehirdeki kulüplerin buğulu ve sisli atmosferine yayılışının öyküsü kitabın bir bölümünü oluşturuyor.

Kitap 20. yüzyılın ikinci yarısında yaşanmış, tarih içinde yer edinmiş olaylardan, kolektif deneyimlerden sunulan örneklerle ilerliyor. Tezgör bu örneklerle bir bakıma bizlere, müziğin empati uyandırma, dayanışma duyguları yaratma, insani bağlar kurma, kurulmuş bağları kuvvetlendirme gücünü ve kapasitesini hatırlatıyor. Doğrusu, burada ne bir abartma ne de müziğe sahip olmadığı bir nitelik ya da üstlenemeyeceği, kaldıramayacağı bir misyon yüklemesi söz konusu.

Richard Rorty romanların, öykülerin tekil bireylerde uyandırdığı empati duygusunun, toplumsal dayanışmaya yaptıkları katkının altını çizmişti. Müzik de böyle bir kapasiteye sahip. Şiirle birleştiğinde, şiirle iç içe geçtiğinde bu

kapasitesini gerçekleştirebiliyor. Bob Dylan, Phil Ochs müziğın bu niteliğini uzun zaman önce ortaya koydular. Elinizdeki kitapta Walt Whitman'ın bu has çocuklarına hatırı sayılır bir bölüm ayrılmış.

Okumaya hazırlandığımız metin bir yol filmi gibi aynı zamanda. 60'ların karşı-kültürünün doğduğu Batı Kıyısı'ndan, Doğu'ya uzanan yolu kat edeceksiniz. San Francisco topluluklarının o büyülu müziğı eşlik edecek yolculuğunuza, yolun bir noktasında müzik değışecek. Bu kez Velvet Underground'un müziğı ulaşacak ruhlarınıza. Ama bu henüz yolculuğun son durağı değıl. Önünüzde açılacak bir başka yol sizleri Patti Smith'in müziğine, şiirine götürecektir.

Daha uzak bir geçmişe doğru da yol alacaksınız, Baude-laire'in dekadan dünyasının, Rilke'nin o en dingin anlarında dahi ruhunda kendini ele veren tedirginliğinin popüler müzikteki yansımalarını bulacaksınız yol üzerinde. Hermann Hesse'nin, Albert Camus'nün müzikteki etkilerinin bir-iki topluluk adından, şarkı başlığında ibaret olmadığını da göreceksiniz bu uzun ama her anı heyecan verici yolculuk esnasında.

Yukarıda söyledim, *Şarkıdaki Şiir* dinleme deneyiminizin dönüşmesine katkıda bulunacak bir kitap. Bunu sizlere önce keyifli bir okuma deneyimi sunarak yapacak.

Sunuş

Sevdiğimizdir bize güç veren. Müziği seven ve müziksiz yapamayan, bu sevginin kendisini ne kadar güçlü kıldığını yaşamı boyunca hisseder. Müzik, duygularımızın farkında olmamızı sağlar ve gerekeni yapmaya sevk eder bizi. Harekete geçirir, durdurur, bekletir, dengeler, öfkelenendirir, sakinleştirir, düzenler, dağıtır... Geçmişe; en karanlık, en mahrem ya da en coşkulu anlara götürürken, birden bugüne de dokunur. İyileştirir. Yaşamın zorlukları ve sonsuz gerilimleriyle başa çıkmamızı sağlar. Acı verdiğinde ve karamsarlığa sürüklediğinde, görmek istemediklerimizi yüzümüze çarptığında ve zayıflıklarımızı ortaya çıkardığında bile uzun vadede güç verecektir. Müziği gerçekten seven ve ona inanan, bunu çok iyi bilir. Bu inanç da müziksiz bir yaşamın gerçek yalnızlığa yakın olduğunu düşündürebilir bize. Rilke'nin dediği gibi gerçekte yalnızızdır belki ama müzik varken asla bütünüyle yalnız değilizdir.

Edebiyat da yaşam yürüyüşünde yalnız olmadığımızı hatırlatır bize. Hatta bazen yaşamın kendisinden daha gerçektir; öyle ki, yaşamdan kaçıp ona sığınma ihtiyacı duyarız. Be-

nim için önce müzik vardı, sonra edebiyat. Tersine olsa yine şanslı sayacaktım kendimi ama önce müzik vardı. Tek başımayken de çok güzeldi ama paylaşıldığında bir başkaydı. Ve o varoluş anından itibaren sevdiğim müziği paylaştığım insanlar, paylaştığım müzik aracılığıyla sevdiğim insanlar, arkadaşlar, sevgililer, dostlar oldu. Her müziksever için de zaten böyledir bu.

Çocukken ailece radyodan kasete doldurduğumuz şarkılar bir yana, kendime ait ilk kasette İngiliz heavy metal grubu Iron Maiden'ın iki albümü kayıtlıydı. İlk plağım da bu gruba aitti. Para karşılığı doldurduğum ilk kasette ise Black Sabbath vardı. Çok daha öncesinde ise beni sesi ve sözleriyle ilk etkileyen parça Timur Selçuk'un "İspanyol Meyhanesi"ydi: "Belli yıkılmış bir kadın; hayli çirkin, hayli geçkin, ağlamaklı / Zayıf incecik elli, kalın dudaklı / Sesi bir tokat gibi pathyor kulaklarımızda." İnce kâğıttan kapağı yırtılmış olsa da, sarı göbekli o eski 45'lik hâlâ bende, anıları hâlâ taze.

Müzik ve edebiyatın yollarının kim bilir kaçınıcı kez keşiştiği bu kitapta, ilk "müzikli" günlerimden bugüne müziğin güzelliğini herhangi bir biçimde paylaştığım tüm insanlara teşekkür edebilmem olanaklı değil. Herhangi bir biçimde diyorum çünkü bazen paylaşılan bir şarkı başlayan ya da biten bir aşkın kesinliğini vurgularken, ötekisi dostlukları pekiştiriyor, tavsiye üzerine dinlenen bir diğeriye duyuşal hazlar bahçesinin sınırlarını genişletiyor ve insanı "uçuruyordu". Ancak yine de TLL 375 dersini alan öğrencilerime, Melih Gürses, Osman Öztürk, Necati Tüfenk, Erdoğan Parker, Club 12 ve Selamiçeşme/Kadıköy tayfası, yolu Narmanlı Han'daki Deniz'in dükkanından ve Kod Müzik'ten geçmiş olanlar, başta pazartesi kuşağı programcıları olmak üzere Açık Radyocular, *Roll Dergisi* ve Karga Bar ekibinin yanı sıra görüş ve önerileriyle kitaba katkıda bulunan ilk okurlarım

Ishak Reyna ve Halil Turhanlı ile editörüm Kıvanç Koçak'ın isimlerini anmak, hepsine içtenlikle, güler yüzle teşekkür etmek istiyorum. Elbette, en yakınımda olan Berna'ya da...

Söz çok. Işıkları açalım şimdi; “müzik bittiğinde söndürürüz.”